

Повість минулих літ

Про заснування Києва

Коли ж поляни жили особно і володіли родами своїми, — бо й до сих братів існували поляни і жили кожен із родом своїм своїх місцях, володіючи кожен родом своїм, — то було [між них] три брати: одному ім'я Кий, а другому — Щек, а третьому — Хорив і сестра їх — Либідь. І сидів Кий на горі, де нині узвіз Борич а Щек сидів на горі, яка нині зветься Щековицею, а Хорив — на третій горі, од чого й прозвалася вона Хоривицею. Зробили вони городок [і] на честь брата їх найстаршого назвали його Києвом, і був довкола города ліс і бір великий, і ловили вони [тут] звірину. Були ж вони мужами мудрими й тямущими і називалися полянами. Од них ото є поляни в Києві й до сьогодні.

Інші ж, не знаючи, говорили, ніби Кий був перевізником, бо тоді коло Києва перевіз був з тої сторони Дніпра. Тому [й] казали: «На перевіз на Київ». Коли б Кий був перевізником, то не ходив би він до Цесарограда. А сей | Кий княжив у роду своєму і ходив до цесаря. Не знаємо, [щоправда, до якого] , а тільки про те відаєм що велику честь, як ото розказують, прийняв він од [того] цесаря, котрого я не знаю, [як не знаю] і при котрім він цесарі приходив [туди].

А коли він вертався назад, [то] прийшов до Дунаю і вподобав місце, і поставив городок невеликий, і хотів [тут] сісти з родом своїм. Та не дали йому ті, що жили поблизу. Так що й донині називають дунайці городище те — Києвець. Кий же повернувся у свій город Київ. Тут він і скончав живоття своє. І два брати його, Щек і Хори і сестра їх Либідь тут скончалися.

А по сих братах почав рід їхній держати княжіння в полян.

Про напади хозарів

По сих же літах, по смерті братів сих, [Кия, Щека і Хорива], утискувалися [поляни] деревлянами та іншими навколишніми [племенами] . І знайшли їх хозари, коливони сиділи в лісах на горах, і сказали хозари: «Платіте нам данину».

Поляни тоді, порадившись, дали [їм] од диму по мечу. І понесли [це] хозари князеві своєму і старійшинам своїм, і сказали їм: «Ось, знайшли ми данину нову».

А ті запитали їх: «Звідки?» І вони сказали їм: «В лісі на горах, над рікою Дніпровською». А ті запитали: «Що вони дали?» І вони показали меч, і мовили старці хозарські: «Недобра [се] данина, княже. Ми здобули [її] однобічним оружжям, себто шаблями, а сих оружжя обоюдогостре, себто мечі. Сі будуть

брати данину і з нас, і з інших земель». І все цезбулося, [бо] говорили вони не з своєї волі, а за божим повелінням.

Так [було] й за фараона [Рамзеса?], цесаря єгипетського, коли привели перед фараона Мойсея, і мовили старці фараонові: «Сей усмирить землю Єгипетську». Як воно й сталося: погинули єгиптяни од Мойсея, а спершу [євреї] були в рабстві у них. Отак і ці [хозари]: спершу вони володіли, а опісля [ними] самими володіють.

Як ото воно й сталося: володіють бо хозарами руські князі й до сьогоднішнього дня.

У РІК 6367 [859]. Варяги, приходючи | із замор'я, брали данина з чуді, і з словен, і з мері, і з весі, [і з] кривичів. А хозари оралі. з полян, і з сіверян, і з вятичів; брали вони по білій вивірці — стільки від диму.

У РІК 6370[862].

І було в нього два мужі, Аскольд і Дір, не його племені, а бояри. І відпросилися вони [в Рюрика піти] до Цесарограда з родом своїм, і рушили обидва по Дніпру.

Ідучи мимо, узріли вони на горі городок і запитали, кажучи: «Чий се город?» А вони, [тамтешні жителі], сказали: «Було троє братів, Кий, Щек [і] Хорив, які зробили город сей і згинули. А ми сидимо в городі їхньому і платимо данину хозарам». Аскольд, отож, і Дір zostались удвох у городі цьому, і зібрали багато варягів, і почали володіти Полянською землею. А Рюрик княжив у Новгороді.

У РІК 6392 [884]. Пішов Олег на сіверян, і побідив сіверян, і наклав на них данину легку. І не велів він їм хозарам данину давати, сказавши: «Я їм противник, і вам нічого давати».

У РІК 6393 [885]. Послав Олег [послів] до радимичів, питаючи: «Кому ви данину даєте?» Вони ж сказали: «Хозарам». І мовив їм Олег: «Не давайте хозарам, а мені давайте». І дали вони Олегові по шелягу, як ото й хозарам давали. І володів Олег деревлянами, полянами, сіверянами, радимичами, а з уличами й тиверцями мав рать.

У РІК 6472 [964]. Коли князь Святослав виріс і змужнів, став він воїв збирати, багатьох і хоробрих, бо й сам був хоробрий і легки Ходячи, яко пардус, багато воєн він чинив. Возів же за собою в не возив, ні котла [не брав], ні м'яса [не] варив, але, потонку нарізавши конину, або звірину, або воловину [і] на вуглях спікши, [ці він їв. Навіть шатра він [не] мав, а пітник слав і сідло [клав] у головах. Такими ж і всі інші вої його були. І послав він до [інших земель [послів], кажучи: «Хочу на вас іти».

І пішов він на Оку-ріку і на Волгу, і знайшов вятичів, і сказав їм: «Кому ви данину даєте?» Вони ж відказали: «Хозарам. По шелягу од рала даєм».

У РІК 6473 [965]. Рушив Святослав на Хозар. Почувши ж [про це], хозари вийшли насупроти з князем своїм, каганом [Іосифом?] зступилися [війська] битися, і сталася битва межи ними, [одолів Святослав хозар і город їхній [столицю Ітіль], і [город Білу Вежу взяв. І ясів переміг він, і касогів, і прийшов до Києва.

У РІК 6476 [968]. Прийшли печеніги вперше на Руську землю. А Святослав був [тоді] в Переяславці, і заперлася Ольга з онуками своїми — Ярополком, і Олегом, і Володимиром — у городі Києві. І оступили печеніги город силою великою, — незчисленне множест [стояло їх] довкола города, — і не можна було вийти з города, вісті послати, і знемагали люди од голоду й безвіддя. І, зібравшись, люди тої сторони Дніпра стояли в човнах на тій стороні, та не можна було увійти в Київ ані одному з них, ні із города [вийти кому] до них.

І затужили люди в городі, і сказали: «Чи нема кого, який би на ту сторону міг дійти ; переказати: «Якщо ви не приступите завтра під город, — ми здамось печенігам». І сказав один хлопець:

«Я можу перейти». Городяни ж, зрадівши, сказали хлопцеві: «Коли можеш ти якось іти — іди». Він тоді вийшов із города з уздечкою і ходив серед печенігів, запитуючи: «Чи ніхто не бачив коня?», — бо він умів по-печенізькому і вони вважали його [за одного з] своїх. А як приблизився він до ріки, [то], скинувши одягу з себе, скочив у Дніпро і побрів. І коли побачили [це] печеніги, кинулися вони за ним, стріляючи в нього, але не могли йому анічого зробити.

А ті, побачивши [це] з тої сторони [Дніпра і] прибувши в човні назустріч йому, взяли його в човен і привезли його до дружини. І сказав він їм: «Якщо ви не підступите завтра рано під город, — здадуться люди печенігам». Мовив тоді їм воєвода їхній, на ім'я Претич:

«Підступимо завтра в човнах і, захопивши княгиню і княжичів, умчимо ми на сю сторону і люди. Якщо ж сього не зробимо, — погубить нас Святослав».

І як настав ранок, сіли вони в човни перед світом, затрубили сильно трубами, і люди в городі зняли крик. Печеніги ж подумали, що князь [Святослав] прийшов, [і] побігли од города хто куди.

І вийшла Ольга з онуками і з людьми до човнів, а князь печенізький [Куря], побачивши [це], вернувся один до воєводи Претича і запитав: «Хто се прийшов?» І сказав йому [воєвода]: «Люди тої сторони». І спитав князь печенізький: «А ти чи не князь еси?» Він же сказав: «Я — муж його і прийшов зі

сторожею, а вслід за мною іде воїв незчисленне множество», — а це він сказав, лякаючи їх. І мовив князь печенізький Претичеві: «Будь мені другом». Він тоді сказав: «Нехай буде так». І подали вони руку один одному, і дав печенізький князь Претичеві коня, шаблю, стріли, а він дав йому броню, щит, меч. І відступили печеніги од города, і не можна було коня напоїти: на Либеді — печеніги 3.

І послали кияни [гінця] до Святослава, говорячи: «Ти, княже, чужої землі шукаєш і дбаєш [про неї], а свою полишив. Нас же мало не взяли печеніги, і матір твою, і дітей твоїх. Якщо ти не прийдеш, не оборониш нас, — то таки нас візьмуть. Чи тобі не жаль отчини своєї, і матері, що стала старою, і дітей своїх?»

Це почувши, Святослав швидко сів на коней з дружиною своєю, і прибув до Києва, і цілував матір свою, і дітей своїх, [і] журився тим, що сталося од печенігів. І зібрав він воїв, і прогнав печенігів у поле, і було мирно.

Про помсту княгині Ольги

У РІК 6453 [945] Ігор же став княжити в Києві, мир маючи з усіма землями. І приспіла осінь, і став він замишляти [похід] на деревлян, прагнучи добути більшу данину.

Сказала дружина Ігореві: «Отроки Свенельдові вирядилися оружжям і одежею, а ми — голі. Підино, княже, з нами по данину, хай і ти добудеш, і ми».

І послухав їх Ігор, пішов у Деревляни по данину. І добув він [собі ще] до попередньої данини, і чинив їм насильство він і мужі його. А взявши данину, він пішов у свій город [Київ].

Та коли він повертався назад, він роздумав [і] сказав дружині своїй: «Ідіте ви з даниною додому, а я вернусь і походжу іще». І відпустив він дружину свою додому, а з невеликою дружиною вернувся, жадаючи більше майна.

Коли ж почули деревляни, що він знов іде, порадилися деревляни з князем своїм Малом і сказали: «Якщо внадиться вовк до овець, то виносить по одній все стадо, якщо не уб'ють його. Так і сей: якщо не вб'ємо його, то він усіх нас погубить».

І послали вони до нього [мужів своїх], кажучи: «Чого ти йдеш знову? Ти забрав еси всю данину». І не послухав їх Ігор, і деревляни, вийшовши насупроти з города Іскоростеня, вбили Ігоря і дружину його, бо їх було мало. І похований був Ігор, і єсть могила його коло Іскоростеня-города в Деревлянах і до сьогодні.

Ольга ж перебувала в Києві з сином своїм, малим Святославом, і кормилець його [тут] був Асмуд, і воевода [тут] був Свенельд, той самий отець Мстишин.

І сказали деревляни: «Осе князя руського ми вбили. Візьмемо жону його Ольгу за князя свого Мала і Святослава [візьмемо] і зробимо йому, як ото счочем». І послали деревляни ліпших мужів своїх, числом двадцять, у човні до Ольги, і пристали вони під Боричевим [узвозом] у човні, бо тоді вода текла біля Гори київської, і на Подоллі не сиділи люди, а на Горі.

Город же Київ був [тут], де є нині двір Гордятин і Никифорів, і двір княжий був у городі, де є нині двір Воротиславів і Чюдинів, а перевісище було поза городом; поза городом був і двір теремний другий, де є двір domestikів, — за святою Богородицею над горою, — саме тут був терем кам'яний.

І розповіли Ользі, що деревляни прийшли, і позвала [їх] Ольга до себе, і мовила їм: «Добрі гості прийшли». І сказали деревляни «Прийшли, княгине». І мовила їм Ольга: «Говоріть-но, заради чого ви прийшли сюди?» І сказали деревляни: «Послала нас Деревлянська земля, кажучи так: «Мужа твого ми вбили, бо був муж твій як той вовк, що обкрадав і грабував. А наші князі добрі є, бо пильно вони подбали про Деревлянську землю. Іди-но за нашого князя Мала», — бо ім'я йому було Мал, князю деревлянському. Мовила тоді їм Ольга: «Люба мені є річ ваша. Мужа свого мені вже не вскресити, а вас хочу я завтра вшанувати перед людьми своїми. То нині ідіте в човен свій і ляжте в човні, величаючись. Завтра я пошлю по вас, а ви скажіте: «Не поїдемо ми ні на конях, ні пішки [не] підемо, а понесіте нас у човні». І вознесуть вас у човні». І відпустила вона їх у човен.

Ольга тим часом звеліла викопати яму велику й глибоку на дворі теремному, поза городом. І назавтра Ольга, сидячи в теремі, послала по гостей. І прийшли до них [кияни], кажучи: «Зове вас Ольга на честь велику». Вони ж сказали: «Не поїдемо ми ні на конях, ні на возах, ні пішки [не] підемо, а понесіте нас у човні». І сказали кияни: «Прийдеться нам [нести]. Князь наш убитий, а княгиня наша хоче [йти] за вашого князя». І понесли їх у човні. Вони ж сиділи, взявшись у боки, величаючись і вигорджуючись, у великих застібках. І принесли їх на двір до Ольги, і, нісши їх, [так] і вкинули з човном у яму. І, приникнувши [до ями], Ольга мовила їм: «Чи добра вам честь?» Вони ж сказали: «Гірша нам смерть, ніж Ігореві». І повеліла вона засипати їх живими, і засипали їх.

І пославши Ольга [послів] до деревлян, сказала: «Якщо ж ви мене щиро просите, то пришліте до мене знатних мужів, хай у великій честі піду я за вашого князя. А то не пустять мене люди київські». Це почувши, деревляни вибрали ліпших мужів, які держать Деревлянську землю, і послали по неї.

Коли ж деревляни прийшли, звеліла Ольга приготувати мийню, кажучи [їм] так: «Помившись, прийдіте до мене». Вони, [слуги], тоді розпалили мийню, і ввійшли деревляни [туди], і стали митися. І заперли мийню за ними, і повеліла [Ольга] запалити її од дверей, і тут згоріли вони всі.

І послала вона [послів] до деревлян, кажучи так: «Се вже йду я до вас. Тож зготуйте медів много коло города, де ото вбили ви мужа мойого. Хай поплачу я над гробом його і вчиню тризну мужеві моєму». Вони ж, почувши [це], звезли медів вельми багато. А Ольга, взявши трохи дружини і йдучи без нічого, прийшла до гробу його і плакала по мужеві своєму. І повеліла вона людям своїм насипати могилу велику, а як вони насипали, звеліла тризну чинити. Після цього сіли деревляни пити, і звеліла Ольга отрокам своїм прислужувати перед ними. І сказали деревляни Ользі: «Де є друзі наші, що їх ми послали по тебе?» А вона відповіла:

«Ідуть вслід за мною з дружиною мужа мойого». І як упились деревляни, звеліла вона отрокам своїм пити за них, а сама відійшла звідти і потім наказала отрокам сікти їх. І посікли їх п'ять тисяч. А Ольга вернулася до Києва і спорядила воїв на рештки їх.

Початок княжіння Святославового

У РІК 6454 [946]. Ольга з сином Святославом зібрала воїв багатьох і хоробрих, і пішла на Деревлянську землю. І вийшли древляни насупротив. І коли зійшлися обидва війська докупи, кинув списом Святослав на деревлян, а спис пролетів між ушима коня і вдарив під ноги коневі, бо був [Святослав] зовсім малим. І сказав [воєвода] Свенельд і [кормилець] Асмуд: «Князь уже почав. Ударимо, дружино, вслід за князем».

І перемогли вони деревлян. Деревляни ж побігли й заперлися в городах своїх. А Ольга кинулася з сином своїм на Іскоростень-город, бо ті [городяни] вбили були мужа її, і стала довкола города з сином своїм. А деревляни заперлися в городі і кріпко боролися з городських стін, бо знали вони, що самі вбили князя і на що [довелося б їм] здатись.

І стояла Ольга літо ціле, і не могла вона взяти города. І намислила вона так: послала [послів] до города, кажучи: «Чого ви хоч досидітись? Адже всі ваші городи здались мені, і згодились на данину, і обробляють ниви свої і землю свою.

А ви хочете з голоду померти, не згоджуючись на данину?» Деревляни ж [їй] сказали: «Ми раді б згодитись на данину, але ти будеш мстити за мужа свойого».

І сказала їм Ольга, мовляв: «Я вже одомстила за мужа свойого, коли прийшли ви до Києва, і вдруге, і втретє тоді, коли чинила тризну мужеві моєму. Тому я вже не буду помсту чинити, а хочу взяти потрохи данини і, помирившись з вами, піду назад». Запитали тоді древляни: «Чого ти хочеш од нас? | Ми раді дати і медом і хутром». Вона ж сказала їм: «Нині у вас нема ні меду, ні хутра. Лише малого я у вас прошу: дайте мені од двора по три голуби і г три горобці. Бо не хочу я тяжкі данини накласти на

вас, як ото муж мій, а сього прошу у вас малого. Знемоглись бо ви есте в облозі тож дайте мені се мале».

Деревляни ж раді були [цьому]. Зібрали отож вони од двора по три голуби і по три горобці і послали до Ольги з поклоном. Ольга тоді сказала їм: «Се вже покорились ви есте мені й моїй дитині Ідїть-но в город, а я завтра відступлю од города і піду в город свій Деревляни ж раді були [цьому], увійшли в город і розповіли [про все] людям. І обрадувалися люди в городі.

Ольга тим часом, роздаючи воям кому ото по голубові, а другим по горобцеві, звеліла [їм] кожному голубові й горобцеві прив'язат трут, обгортаючи [його] в маленькі платочки [і] ниткою прив'язуючи до всіх голубів і горобців. І звеліла Ольга, коли смерклося, воям своїм пустити голубів і горобців.

Голуби ж і горобці полетіли в гнізда свої, — ті в голубники свої, а горобці під остріхи, — і тоді загорялися голубники, а од них хижі і стодоли . І не було двора, де б не горіло, і не можна було гасити, бо всі двори загорілися. І побігли люди з города, і повеліла Ольга воям своїм хватати їх.

А як узяла вона город, то спалила його. І старійшин же города спалила, а інших людей — тих побила, а других оддала в рабство мужам своїм, а решту їх зоставила платити данину.

І наклала вона на них данину тяжку, і дві частини [її] ішли Києву, а третя — Вишгороду, до Ольги, бо Вишгород був Ольжиним городом. І пішла Ольга по Деревлянській землі з сином своїм і з дружиною своєю, встановлюючи устави і уроки . І [донині] є становища її і ловища її.

Більше літератури для підготовки до ЗНО на zno.if.ua

EPUB, FB2, PDF, DOCX